

ANTICKÉ NEBE A ASTRÁLNÍ BOŽSTVA

- Řekové neznali astrální božstva, s výjimkou nebeského Helia a jeho sester
 - astrální božstva byla patrně nahrazena olympskými bohy (sídlícími vysoko na oblačném vrcholku Olympu)
- Helios – mladý, urostlý bůh slunce
 - zosobnění jasu a tepla, zobrazován se zlatými vlasy coby paprsky korunující jeho hlavu
 - jeho sestrami byla bohyně měsíce Selene, která projížděla po nebi ve stříbrné bárce (před její krásou i hvězdy bledly), a bohyně jitra, úsvitu i červánků Eos (viz staroslovanská **Jitřenka**), která doprovází Helia až k západu, kde se mění ve **Večernici** (první večerní hvězdu)
 - měl syna Faethona, jenž proslul nešťastnou jízdou na nebeském voze svého otce, a několik dcer

- svou každodenní povinnost konal ve zlatém voze, taženém 4 okřídlenými koňmi
- je mu zasvěcen kohout, který ho na ranní cestu budil, přičemž zrána vycházela jitřenka **Eos**, která mu otvírala bránu na nebesa, a za ní na východě vyjelo spřežení boha slunce

Éós (vlevo)

Seléné
(vpravo)

- Heliova cesta začínala na dalekém východě, prý kdesi v Kolchidě či v zemi Indů, a směřovala nad celou zemí až k dalekému západu, kdy dorazil k Okeanu na ostrov Blažených, kde se jeho koně vykoupali a napásli a Helios tam odpočíval přes noc ve zlatém paláci (*viz Tři zlaté vlasy Děda Vševěda*)
- ráno pak v nádherné bádce (prý ve tvaru poháru, kterou mu zhotovil sám božský kovář **Hefaistos**), odplouval po vodách Okeanu zpět na východ, kde následujícího dne jeho pouť opět začínala
- dával svým světlem a teplem zemi život, na své pouti všechno viděl – mnohé si však nenechal jen pro sebe...
- Heliovým osobním majetkem byl ostrov Rhodos, který si vyzvedl z mořských hlubin poté, co si bohové rozdělili majetek a na Helia zapomněli

- obyvatelé ostrova mu k počtě zbudovali Rhodský kolos: obrovskou sochu nad vjezdem do přístavu (1 ze 7 divů starověkého světa, byl zničen při zemětřesení 225 př.n.l., viz obrázek)

Helios se spřežením

Helios (trojská metopa, dnes Státní muzeum v Berlíně)

Helios na římské minci

Helios: římská bronzová socha (Louvre)

DALŠÍ MYTICKÉ BYTOSTI

- Prometheus a Epimetheus – potomci (dvojčata) titánské dvojice **Iapetos** a **Themis**
 - byli Diovi bratřenci (Kronos a Iapetos byli bratři)
 - protikladná božská dvojice (antagonismus přírodního dění), kdy jeden prospívá a druhý škodí: akční Prometheus (*před-přemýšlející*) a lenošný Epimetheus (*po-přemýšlející*)
 - viz i české mýty: **Přemysl**, jehož jméno je odvozeno od slova **přemýšlet**, a jeho protiklad **Nezamysl**, odvozeno od slova **nezamýšlet**
 - stvořil zvířata a obdaroval je specifickými dovednostmi, ze zvířat se však neměl kdo radovat...
 - proto z hlíny a vody, které dávaly život rostlinám i stromům, uhnětl člověka k podobě bohů a bohyně **Athéna** mu vdechla ducha

- **Prometheus** pak učil lidi různým dovednostem, aby nechodili světem bez cíle: stavět příbytky, číst, psát a počítat, využívat zvířata a sestrojovat vozy, stavět lodě s vesly i plachtami, kutat v zemi a užívat léky i masti, odhalil mu krásu umění – a lidé se učili... (viz např. též mayský a aztécký **Quetzalcoatl**)
- bohové z Olympu pozorovali lidi nedůvěřivě – zvláště Prométheův bratranec **Zeus** s obavou pozoroval jejich schopnosti, a tak přikázal Prometheovi, aby lidi naučil obětovat bohům s pokorou a bázní, neboť bohové vládnou nad osudem všeho na zemi
- Prometheus vyzval Dia, ať sám rozhodne, jaká strava bude náležet bohům a jaká smrtelníkům: zabil velkého vola a rozdělil ho na 2 díly – do nevzhledné volské kůže zabalil veškeré maso, morek i vnitřnosti, do chutného tuku schoval jen holé kosti

- Zeus ucítil vůni oběti, sestoupil na zemi a Prometheus ho vyzval, aby vybral díl, který bude navždy coby oběť příslušet bohům, a který díl bude náležet lidem
- Zeus se nechal ošálit chutným tukem, ale když zjistil, že jsou v něm jen kosti, strašně se na Promethea rozzlobil, místo něj se však rozhodl potrestat smrtelníky:
- vzal a schoval lidem oheň, aby si maso ani vnitřnosti nemohli upéct
- Prométheus pak přelstil Dia znovu – vzal oheň z Diova krbu a donesl jej lidem na zem ukrytý ve stonku fenyklu
- Diův hněv neznal mezí a tentokrát se už rozhodl potrestat viníka: nařídil **Hefaistovi**, aby Promethea připoutal ke skále na Kavkaze, kam za ním po mnoho století denně přilétal obrovitý orel (potomek **Tyfona** a zmije **Echidny**), který mu každý den vykloval z těla játra, jež mu vždy do druhého dne dorostla

Prométheus trestán Diem

- přikovaného Prométhea vysvobodil **Herakles**, když orla zabil, a Dioví to nevadilo, protože se radoval z dalšího úspěšného hrdinského činu svého syna Herakla a Prometheovi vše odpustil
- po potrestání Promethea však **Zeus** seslal další trest také na lidi coby domnělé spoluviníky: stvořil pro ně mytickou ženu, která jim měla přinést velká neštěstí (do té doby podle některých verzí žili na světě jen muži, takže šlo o 1. ženu)
- nařídil **Hefaistovi** uhníst z hlíny a vody tělo obdařené takovou krásou a sličností, jako by to byla bohyně
- **Athéna** ji ozdobila šperky, **Afrodita** jí dala půvab a sličnost a posel bohů **Hermes** ji obdařil zlým, lživým a falešným srdcem, do úst jí vložil řeč a pojmenoval ji Pandora (tj. „*všechny dary*“ ve smyslu „všechny půvaby“), a Zeus ji dal k opatrování uzavřenou skříňku

- pak ji Zeus daroval za ženu **Epimetheovi** (ač ho už dříve varoval **Prometheus**, aby od Dia nepřijímal žádné dary – Epimetheus nedokázal její kráse odolat)
- tak Pandora sestoupila na zem, kde dosud žili lidé ve zdraví a šťastně, bez utrpení
- skříňku otevřela a vypustila z ní na lidstvo pohromy a utrpení, které v ní byly uzavřeny (podle jiné verze našla skříňku až na zemi, kde byla ukrytá)
- od té doby jsou lidé nemocni, trpí bolestmi, únavou, zoufají si...
- Pandora se lekla a víko zavřela tak rychle, že uvnitř zůstal duch Naděje

stvoření Pandory

Nestvůry:

- často hlídaly posvátná místa či magické předměty, mnohdy byly hybridní
 - Harpyje – napůl ženy a napůl ptáci, jejich počet není znám, původně personifikace bouře a mračen, šířily kolem sebe nesnesitelný puch, přinášely sucho, hladomor a epidemie, později unášely duše mrtvých do podsvětí (viz např. příběh o Argonautech)

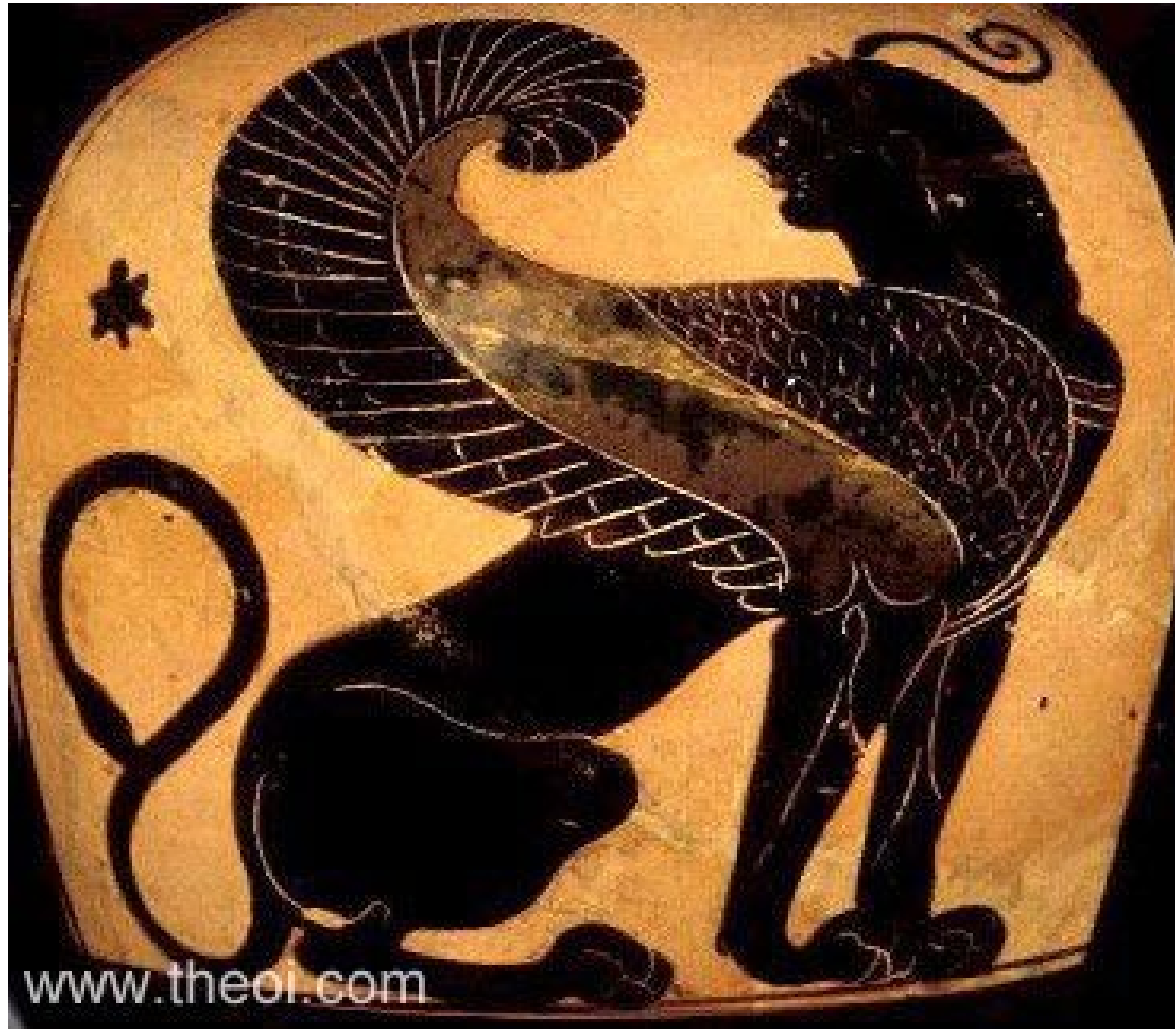
- **Sfinga** – má tělo lva s hlavou berana, sokola či člověka, nejstarší doklady o ní jsou známy ze starověkého Egypta, odkud se dostala do řecké mytologie, kde se její podoba různě měnila (nejčastěji byla obrovským monstrem s hlavou a obnaženou hrudí ženy, lvím tělem, hadím ocasem a ptačími křídly)
 - nejznámější je ta z thébského mýtu o **Oidipovi**, měla potrestat thébského krále **Laia**:
 - Laios (Labdakův syn) pobýval v mládí v paláci krále **Pelopa** (syn lýdského krále **Tantala**), kde se zamiloval do jeho syna Chrysippa a unesl ho, Chrysippos však spáchal sebevraždu a Pelops Laia proklel
 - po návratu do Théb se Laios oženil s **Iokastou**, podle delfské věštírny však měl jejich syn způsobit jeho zmar, proto Laios nechtěl s Iokastou sdílet lože – Iokastě se ho však povedlo opít a z té noci vzešel

jejich syn Oidipus

- Oidipus byl po narození pohozen, ale zachránil ho bezdětný král Polybos, který ho se svou manželkou vychoval
- Oidipus poději Laia skutečně zabil, byť nevěděl, o koho jde
- mezitím postihl Théby boží trest: **Héra** (bohyně rodinného života) poslala Sfingu, aby Laia potrestala
- Sfinga usedla na skálu Fikion před Thébami a dávala kolemjdoucím hádanku („Co má hlas a chodí ráno po čtyřech, v poledne po dvou a večer po třech?“), kdo neuhodl, toho usmrtila
- teprve Oidipus hádanku uhodl a Sfinga se vrhla do propasti, čímž se zahubila

Sfinga (Mezopotámie)

Sfinga (Řecko)

Sfinga z Delf

Sfinga a Oidipus

- mnohé žily na mořích a ostrovech:
 - Sirény – bylo jich více než jedna, maximálně však pět, jejich zpěv přiváděl námořníky do záhuby (viz foto)
 - Skylla – 6hlavá obluda s 12 nohama, která v jeskyni na své skále poblíž Sicílie, kde je neustálá mlha, požírala námořníky, hrůzou se však před ní třásli i bohové
 - Charybda – podmořská obluda žijící naproti Skylle, 3x denně pohltí tolik mořské vody, až je vidět mořské dno, a 3x denně tu vodu zase chrlí ven (příliv a odliv), je-li nablízku nějaký koráb, tak zmizí v jejím chřtánu

Skylla

Mýtus o potopě:

- patrně převzatý mýtus (snad z Mezopotámie?)
 - lidské pokolení se rozrůstalo a spolu s ním sílilo i zlo: touha po bohatství nutila lidi vést války a odvracet se od bohů
 - **Zeus** se rozzlobil na lidstvo za zločiny krále Lynkea (Lynkeus: král v Argu), proto rozhodl lidský rod zničit
 - rozpoutal větry s křídly z vody a seslal na svět lidí potopu
 - bystřiny i řeky unášely v divém proudu stromy, stáda, lidi i jejich příbytky, moře se spojilo s mořem a vše zaplavily vody
 - když Diův hněv opadl, spatřil na hladině loďku a v ní muže a ženu – poznal v nich **Prometheova** syna Deukaliona a **Epimetheovu** a **Pandořinu** dceru Pyrrhu

- byli nevinní, jako jedni z posledních před potopou bohy uctívali a společně teď prosili bohy o slitování
- Zeus zahnal jejich loďku k hoře Parnassu, která jako jediná vyčnívala z širých vod
- tam dostali záhadnou radu: aby kosti matky házeli za záda
- Deukalion pochopil, že kostmi matky jsou míněny kosti země (matky všeho živého), a tak vzal kameny, házel je přes rameno za sebe – z každého jím hozeného kamene vyrostl muž, z každého kamene hozeného Pyrrhou povstala žena
- ti všichni pak vytvořili nové lidské pokolení, žijící dodnes